

«І пульсує венами прозорими вовчий світ»

Вивчення повісті М. Вінграновського «Сіроманець»

Ірина Небеленчук,

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри теорії та методики середньої освіти

Кіровоградського ОІППО

імені Василя Сухомлинського

У статті розглядається повість М. Вінграновського «Сіроманець», подаються шляхи роботи над нею, методи її вивчення в школі, розкриваються художні особливості стилю письменника.

Ключові слова: психологізм, поетична проза, світ людей, стиль письменника, художня деталь, прийом «точка зору».

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Письменник, поет, автор творів для дітей, актор, режисер, сценарист, лауреат кількох літературних премій – це біографічні віхи письменника-шістдесятника М. Вінграновського. До програми 5 класу з української літератури введена його повість «Сіроманець». Тому ставимо перед собою завдання розглянути повість, застосовуючи елементи аналізу художнього твору.

Актуальність та зв'язок із науковими завданнями. Творчість М. Вінграновського досліджували І. Дзюба, В. Моренець, Т. Салига, М. Слабошпицький, Ю. Барабаш, Л. Тарнашинська, М. Ільницький та інші.

Повість «Сіроманець» є багатогранною, своєрідною та глибокою за своїм філософським, міфологічним, поетичним, етичним змістом. Як слушно зазначає В. Марко, в «кожному конкретному творі на передній план можуть виходити певні складники змісту» [2, с. 17]. У повісті поєднуються світи людей (причому різних за своїми характерами і вчинками), дітей (діють однаково) і природи. Дослідження різних світів, психології людей і звірів, стану вовка може стати предметом дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Своєрідність творів письменника є предметом дослідження таких науковців, як Л. Стороженко, Н. Трефяк, В. Кизилова. Так, Л. Стороженко зазначає: «Поетика прози письменника розкривається у двох напрямках. З одного боку, М. Вінграновський продовжує використовувати традиційний сюжет, з іншого – вдається до більш складних форм художньої умовності, зокрема до розкриття характеру через внутрішні душевні процеси. Звертаючись до відомих проблем, М. Вінграновський виробляє свій глибокий психологічний підхід, збагачуючи українську літературу новими образами, сюжетними та стильовими пошуками, оригінальним вирішенням конфлікту та композиційним задумом [4, с. 148]». Н. Трефяк стверджує, що «проза митця характеризується особливим синтезом різносторонніх стильових ознак та прийомів, які формують стиль творчості автора, виявляючи його оригінальність та неповторність [5, с. 88]».

Мета статті: показати шляхи роботи над повістю М. Вінграновського «Сіроманець», розкрити психологію дорослих, дітей і вовка, проаналізувати образи Сашка, Чепіжного, на прикладі твору розкрити особливості прози письменника.

Виклад основного матеріалу. Прозова спадщина М. Вінграновського недостатньо вивчена. Значна низка

праць присвячена дослідженню поетичного стилю митця. Тому саме прозові твори потребують осмислення і висвітлення.

Пропонуємо матеріал, який може бути використаний учителями під час вивчення повісті «Сіроманець».

Передовсім зосереджуємо увагу на назві твору. Ця робота проводиться до того, як учні прочитали повість, наприклад, наприкінці уроку, що передувє вивченню творчості М. Вінграновського. Учитель пропонує учням визначити, хто такий Сіроманець, і спрогнозувати твір. Діти можуть сказати, що це вовк. Навіть дати йому характеристику: сірий, одинокий, оскільки живе в лісі. Діти можуть сказати, що ім'я Сіроманець прийшло з народних казок. Доцільно пригадати твори, в яких розповідається про вовка. Оскільки це п'ятий клас, то необхідно вводити ігрові прийоми. Так, діти люблять малювати ромашку. У пелюстках квітки вони можуть записати казки: «Лисиця, вовк і заєць», «Як вовк задумав хліба напекти», «Вовк та вовчиця», Казка про вовка, що знайшов шматок сала», «Лисичка-сестричка та вовк-панібрат», «Сірко», «Семеро козенят» та інші.

Робота над змістом повісті починається з читання початку твору: «Вночі прийшла осінь ... і згря мовчечки лягала» [1, с. 36]. Уривок має певну особливість: якби у ньому не вказувалося, що це вовк, то складалося б враження, ніби йдеться про людину. Слова *осінь*, *сизий*, *свист синиці*, *опадав ліс* наводять сум, у символічному значенні є ознакою смутку, самотності, одинокості. З уривка постає образ вовка, характеристику якого подамо за допомогою рис. 1.

Вовк Сіроманець					
найстаріший	ватажок зграї	взірець для молодих вовків	об'єкт марення молодих вовчиць	має вплив на інших	авторитетний
«був найстарішим вовком у світі»	«все своє Сіроманче життя водив зграю»	«молоді вовки мріяли пройти у нього бойову вочу стратегію і тактику»	«він снівським молодим вовчицям»	«коли ж нічого було їсти [...], то й згря сиділа позаду нього, кусаючи себе за хвост»	«і згря мовчечки лягала»

Рис. 1. Характеристика вовка

Працюючи над складанням схеми, учні підтверджують свої думки цитатами з тексту. Відтак у ході обговорення доходять висновку, що вовк сміливий, відважний, розумний, авторитетний, кмітливий і складають «ромашку-характеристику», в пелюстках якої записують його характерні риси.

Енциклопедична довідка. Вовк – один із найсильніших звірів, стрункий і могутній, спритний і розумний. Його характеризують як жорстокого і ненависного ворога людини та всього живого. Однак слово «вовк» у символічному сенсі означає сильний, спритний, розумний, вірний, відданий. Від його імені утворювалися людські прізвища і прізвища. З його іменем пов'язані численні топоніми. Про нього створена значна низка творів різних жанрів: пісні, казки, легенди, вірші, повісті, оповідання. Вовк є втіленням свободи, волі, сили, перемоги, нескореності.

Можуть бути використані інші енциклопедичні довідки (завдання дається заздалегідь), що доповнюють загальну картину уявлень про вовка. На цьому етапі варто провести словникову роботу, розкривши значення слів «стратегія» й «тактика».

На початку твору привертають увагу такі слова: «...за Одесою і за Єгиптом»... Доцільно з'ясувати, чому автор ставить поряд ці місто та країну. Можемо зробити еккурс.

Філатов Володимир Петрович – лікар-офтальмолог, дійсний член Академії медичних наук. Закінчив медичний факультет Московського університету. Після закінчення університету працював ординатором університетської очної клініки, згодом – у Московській очній лікарні.

У 1903 році переїздить до Одеси. У 1906 році стає асистентом кафедри очних хвороб Одеського медичного інституту, а в 1911 році очолює зазначену кафедру. У 1936 році з ініціативи В. П. Філатова в Одесі було створено Інститут експериментальної офтальмології (тепер – Інститут очних хвороб і тканинної терапії імені В. П. Філатова НАМН України).

З повісті дізнаємося, що вовк був сліпий. Про «знамениту на увесь світ лікарню імені Філатова» говорить учителька Надія Петрівна. Один із героїв твору Сашко прямує разом із вовком до Одеси з метою повернути йому зір.

Давній Єгипет – країна, в якій, поряд із розвиненою математикою, архітектурою, астрономією, була розвинена медицина. Єгипетські лікарі очних хвороб були відомі всьому світу. Правителі багатьох країн запрошували на службу до палацу саме їх. Геродот наводить таке свідчення: «Перський цар Кір II Великий просив у фараона Амасіса знайти йому «кращого в цілому Єгипті очного лікаря».

Доцільно прочитати й проаналізувати речення: «Тепер, на старість, вовк осліп. Бурхлива темнота зацарювала в його очах. Один лише нюх водив його по світу, і кашляти вже почав [1, с. 36]». Подальша робота над повістю спрямовується на поглиблення характеристики вовка: старий, сліпий, хворий, самотній, оскільки втратив усю свою зграю.

З тексту дізнаємося, що вовкові сниться один і той самий сон: «срібні очі постріляних вовченят, постріляні вовчиці з білими зубами у землю, і снівся він собі сам». Можна зробити висновок, що такий сон пов'язаний із нервовою напругою, сум'яттям, відчуттям чогось нездійсненого, значущого, що мало місце в житті, відчуттям утраченого. Вовк був ватажком зграї. Він був сильним, молодим, нездоланим. Усе це залишилося далеко позаду. Сон – острівок пам'яті про молодість, силу, спритність, нездоланність. З іншого боку, сон – засіб порятунку від самотності, старості, безсилля. Мотив сну підсилює самотність вовка, вказує на безповоротність подій. Цікавим є дослідження сну, що його бачить Сашко – дванадцятирічний хлопчик. Уві сні перед хлопчиком пропливають айсберги. Варто зауважити, що хлопчик тричі бачить сон: впер-

ше, коли Сіроманець не зустрів його на узліссі, оскільки потрапив у яму Чепіжного. Ось як про це говорить автор: «Вночі йому снилися айсберги: вони пропливали в синьому океані біля Сашкової хати, повз голу грушу, і Сашко сумно дивився на них із вікна». Айсберги в цьому контексті означають гіркоту, смуток, тривогу. Гола груша вказує на самотність і, можливо, втрату; синій океан, незважаючи на смуток, втілює надію. Іншим разом хлопчик бачить сон після порятунку вовка, замкненого в кузні: «...в синьому океані біля Сашкової хати повз голу грушу пропливали білі айсберги. На одному під пролітаючими птахами сидів вовк і махав на прощання Сашковій лапою». Як бачимо, окремі слова повторюються: айсберги, гола груша, хата. Слово «хата» символізує тепло, затишок. Повтор його двічі підсилює відчуття того, що вовку холодно на морозі. Однак автор конкретизує речення, доповнюючи його словом «білі». Незважаючи на те, що айсберги символізують холод, холодність (з боку людей), байдужість, білий колір додає чистоти, віри в справедливість, надію на те, що вовк буде врятований, знайде бажану свободу та спокій, де не буде Чепіжного з його «другим таймом», «війною» та «боротьбою». Про це свідчать пролітаючі над айсбергами птахи. Третього разу Сашко бачить сон тоді, коли втратив надію, що Сіроманець прийде до нього після того, як втік від льотчиків: «Його обійняв теплий сон: пливли білі айсберги в океані повз хату під голою грушею далеко. Вовка не було». Та ж гола груша й ті ж смуток, самотність, зневіра, самотність, а ще втрата чогось дорогого. Цікавий психологічний прийом застосовує письменник. З одного боку – реальність: вовк утік і має прийти до Сашка. На це і сподівається хлопчик. З іншого боку – дитяча свідомість межує з ірреальністю: сподівання не справдилися. Відтак дійсність стає уявною: очікування зустрічі з вовком, чекання на нього – «вовка не було». Про це свідчать білі айсберги. У другому випадку білий колір айсбергів є свідченням надії, сподівань, віри; у третьому випадку – навпаки.

С. Пригодій стверджує, що така побудова творів «передає особливе враження людини, природно набирає яскравої візуальності, соковитої барвистості, [...] чаруючої багатозначності, що досягається більш незвичайною, несподіваною асоціацією» [3, с. 266].

Сашко – чуйний, добрий, щирий хлопчик, який любить не лише ліс (ліс особливо), а й все, що є в ньому та довкола. Саме завдяки Сашкові читачі дізнаються, яким є Чепіжний насправді: брехливий (звернув на Сіроманця, що той з'їв вівцю, «а Сіроманець її в очі не бачив»), схильний до крадіжок («краде у полі солону на мотоциклі»), користюлюбний і пихатий («сам дядько Василь премій за вовків получив стільки, що аж чорного мотоцикла купив»), жорстокий («ями копає по лісосмугах»). І як висновок слова хлопчика: «Чепіжного Сіроманець не любить», «...я вовка люблю». Доречно буде бесіда щодо слова «любов». Варто з'ясувати розуміння учнями цього слова та що для них є любов і як може вовк любити чи не любити. Ось слова Сашка, які є висновком: «...і що, його треба, виходить, убивати», «Так він живий і йому треба жити». Доцільно простежити за зміною стану хлопчика. Автор вживає такі слова: мало не кричав, паленів, гірко і тоскно стало Сашкові, сумно дивився, плакав, зло подивився услід Чепіжному. У них вчувається розпач, біль, тривога, безсилля, навіть ненависть до Чепіжного. Хлопчик відчуває несправедливість дорослих щодо Сіроманця: Чепіжного, котрий полює на нього («це ж нечесно – він один, а їх онде скільки»), своїх батьків, особливо матері, які не можуть вплинути на Чепіжного та захистити вовка. Аналізуючи епізод поря-

тунку вовка, читаємо такі рядки: «Кілька разів падав, провалювався по груди, у валянки набилося снігу». Сашко «засунув шапку у кишеню», «скинув на сніг кожушину», «махнув однією ногою, другою, валянки попадали біля кожушка в сніг». Автор не зазначає, що хлопчикові було страшно чи холодно. Відтак можемо зробити висновок, що Сашко був ладен на все, аби врятувати друга, навіть зважується йти в Одесу разом із Сіроманцем, щоб показати його кращим лікарям. Треба зазначити, що хлопчик звертається до вовка завжди лагідно: лизунчик; вовчику, Сіроманчику (слова повторюються). Учні записують риси характеру Сашка: сміливий, щирий, добрий, співчутливий, вразливий, лагідний, люблячий, рішучий.

Символічним є образ лісу. За міфологічними уявленнями, ліс є втіленням чогось лихого, страшного, небезпечного (дикі звірі – про це говорить і вчителька Надія Петрівна учням у класі, в якому навчається Сашко), злого (у лісі живуть лісові духи, які збивають зі шляху, відтак людина гине). Однак М. Вінграновський порушує усталені уявлення про ліс. Він, у розумінні письменника, – жива істота: дихає, відчуває, спить, голубить, ховає, заспокоює. Саме стежкою, яка проходить крізь ліс, любить ходити Сашко до школи. У лісі вперше зустрічає Сіроманця, годую його, а Сіроманець зустрічає та проводить до школи й додому Сашка. Невипадково саме у лісі Сашко говорить Галі, нібито між іншим, що хоче бути лісником. У тому ж лісі Сашкові спадає на думку вилікувати Сіроманця від сліпоти.

Варто зауважити, що особистісний, індивідуально-психологічний компонент висувається в повісті на перший план. Письменник – тонкий психолог, який розуміє своїх героїв. Тому й зображує їх через конкретні дії в тих чи інших ситуаціях. Головне для письменника – вчинок, який здійснює герой. Тому «істотною стороною невичерпності художнього образу є психологізм, як діяльність і душевний склад, створюваний словом у мові людини» [6, с. 218].

Одним із видів роботи над образом лісу може бути складання **асоціативних кущів «Міфологічній уявленню про ліс» та «Сашків ліс»**.

Характеристику Василя Чепіжного пропонуємо подати у вигляді таблиці, в яку, окрім рис, варто записати цитати з твору. Це такі риси вдачі:

неохайний, недбалий: усе робить сьак-так;

жорстокий: б'є коня прикладом, прив'язує вовка за шию до драбини;

боягузливий: підняв руки вгору, коли вовк загнав його в болото, «загарбався головою в сніг», «вкляк», «задкував лісом»;

злопам'ятний: неодноразово згадує про козу, яку з'їв Сіроманець;

глузливий: глузує з собак, коли ті зачули Сіроманця, як його впіймали, з дружини, коли вона годую собаку;

лютий: люто рушає на вовка, влаштовує погоню на нього;

безжалісний: до коня, вовка, собак;

запобігливий, послужливий: «слухаю», «єсть»;

користолюбний: думає про те, як продасть цуценят;

брехливий: говорить про те, що вовк з'їв вівцю, толочить посіви;

схильний до крадіжок: «Аби я був вовком, я б тоді все розказав Сіроманцю і про Василя Чепіжного, як він ночами краде у полі солону»;

любить випити: «правда, я зранку добряче випив»;

грубий, на що вказує його мова.

На це слід звернути особливу увагу та подати окремою таблицею.

Таблиця

Мовна характеристика Чепіжного

Звернення до коня	Розмова з дружиною про собак, звернення до собак	Звернення до вовка та про нього	Про кореспондента	Про цуценят, яких купує
Чом він тебе не з'їв, коли ти ще було молоде!..	Хіба у нашому селі собаки? Котів бояться! Ширпотреб! Ти тільки глянь на нашого цього вилупка: криве, ледаче. Аби ви мені видихали всі підряд! Погибелі на вас немає! Жити всю ніч не давали! Карлики! Пшоно! Криволапі, недолюгі геракли! Як нащот росту вгору?	Жери мене! Зжері мене. Щоб ти був удавився тією моєю козою. Я його неодмінно ужожаю	А воно приїхало на мотоциклі з газетки, клац-клац...	І де їх таких тільки клепають?! Гулятиме Сіроманець до власного скону при такому собачому калібрі.

Описуючи епізод зустрічі Чепіжного з вовком, автор застосовує слова, пов'язані з водою, причому повторює їх кілька разів: *болото, дощ, мокро, мокрий ліс*. Відтак можна зробити висновок про те, що з образом Чепіжного пов'язане щось недобре, холодне, неприємне. Простежується авторське ставлення до нього.

Завершуючи розповідь, Чепіжний говорить: «Правда, я зранку добряче випив, та як і не вип'єш після такого потопу»? Варто дослідити застосування слова «потоп» у контексті твору, яке означає:

1. За біблійною легендою: наводнення, що затопило нібито всю землю на покару за гріхи людей.
2. Паводок, розлив води.

Для Чепіжного – це спочатку страх, потім усвідомлення безвихідного становища, втрата надії на порятунок, і як наслідок – кінець, загибель, смерть («пропаду», «мало дуба не врізав»). Проте автор у слово «потоп», що звучить із уст Чепіжного, вкладає інше значення – це покара за скоєні гріхи: постріляні вовченята та постріляні вовчиці (слова повторюються). Чепіжний зізнається: «Я перебив твою зграю і вовченят перебив, я!» Знову деталь, яких чимало у творі письменника. Згряя передбачає наявність у ній вовченят. Однак Чепіжний наголошує на цьому. У цій фразі простежується і ненависть його до Сіроманця, і вбачається жорстокість людини, яка вбиває маленьких і невинних. До того ж слова у реченні повторюються, що ще більше підсилює негативне ставлення до Чепіжного. Характерною особливістю прози М. Вінграновського є те, що письменник не подає портретних описів героїв. Про їх характер читач дізнається завдяки діям, мові, поведінці, що й можна побачити на прикладі образів Чепіжного, Петра Ляха, Сашка, Андрійка та інших. Як слушно зазначає Л. Стороженко, «у прямих зіткненнях підлітків із неправдою і злом найглибше розкривається сутність їх характерів» [4, с. 149].

Охарактеризувавши образ Чепіжного, можемо зробити висновок. Перед читачем постає груба, користолюбна, жорстока людина. Підтвердженням цього є слова продавця цуценят: «Патракал! Пантагрюель!» Доцільно пояснити їх.

Патракал – розмовна форма від імені Патрокл. **Патрокл** – один із учасників Троянської війни, друг Ахіллеса. В юності Патрокл під час гри ненароком убив одного зі своїх товаришів. Щоб уникнути покарання з боку родичів загиблого, разом з батьком утік у Фтію до Пелея, який виховав Патрокла разом зі своїм сином Ахіллесом. У переносному значенні ім'я застосовується стосовно грубої або жорстокої людини.

Пантагрюель – за середньовічними містеріями, таке ім'я носив чорт. Відповідно можемо зробити висновок стосовно Чепіжного: поєднання чогось незрозумілого, підступного, лиховісного, того, що є в чорта. Також це ім'я належить герою роману французького письменника Франсуа Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель».

Ще одним видом роботи над твором може бути застосування прийому «точка зору», що дає змогу зрозуміти психологію людини (дорослої та малої), а також її ставлення до вовка. Світ людей представлений дорослими та дітьми, які по-різному сприймають Сіроманця. Дорослі (батьки двох хлопчиків) бояться його, попереджають про небезпеку дітей, матері навіть сердяться, коли діти говорять про вовка або знаходяться біля нього. Однак під впливом дітей починають допомагати вовкові. Діти ж, навпаки, не бояться, першими приходять на допомогу, піклуються про вовка, обнімають його, говорять до нього, люблять. І вовк віддячує їм тим самим: відгукується до них – «відповідає», пам'ятає про них, рятує. Можна прослідкувати ставлення до вовка та звірів у цілому з боку дорослих і дітей. Інші дорослі (Чепіжний та до нього подібні) переслідують вовка, полюють на нього, копають ями, стріляють, зв'язують, ловлять. Відтак, як зазначає автор, «проклинають». Ще є світ звірів, який представлений на початку твору. Однак із невеличкого епізоду можна визначити ставлення до вовка: марять Сіроманцем, мріють про нього, вчать у нього, не суперечать, поважають, слухають. Таким чином, автор показує нам світ живого у трьох площинах, що взаємопов'язані між собою, співіснують разом у нерозривній єдності: звірів, дітей і дорослих. Говорячи про людей, можна помітити дві психологічні площини, що являють собою антитезу: людська доброта – людська бездушність, любов – ненависть, добро – зло, прагнення допомогти та врятувати – прагнення зловити та вбити.

Символічною та поетичною є смерть Сіроманця в кінці твору. Постає запитання: «Що ж трапилось із Сіроманцем насправді?» Автор не описує смерть вовка. Більш того, завершує повість словами: «А ти думав, вовчику, як? Ти думав, що це нам уже кінець з тобою?...» Відтак вовк буде жити в пам'яті хлопчика. Ще одна деталь, яка вказує на продовження життя, – «звили гніздечка сорокопуди», «пищали сорокопуденята». І при цьому бігла «біла вода», як символ чистоти, надії, сподівань, плинності часу, а відтак – життя, а «синє небо переходило в небеса». Небо – це видима над землею атмосфера, простір у вигляді склепіння. Небеса – простір, що знаходиться над куполом. Можемо зазначити, що душа Сіроманця разом із сорокопудами та сорокопуденятами злітала в небо, у високість, туди, де є вічне життя. Таким чином, автор поетизує смерть вовка, що і дає підстави говорити про повість як «поетичну прозу».

Під час вивчення повісті обов'язковою має бути словникова робота, спрямована на з'ясування лексичного значення таких слів: *стратегія, тактика, інтерніти-на, охляп, айсберг, фланелевий (від слова фланель), горно, ковадло, офтальмолог.*

Для глибинного аналізу художнього твору важливе значення має характер запитання, що спонукає до роздумів, розмірковування.

Подаємо запитальник до твору.

Що вас вразило в першому абзаці? Які деталі звертають на себе увагу?

Чому автор зазначає, що «за Одесою та Єгиптом»...?

Як ви поясните вираз «і снівся він собі сам»? Як міг снитися сам собі вовк?

Чому в розповіді Чепіжного вовк постає злим, який віддає накази?

Чому Сашко трічі щоразу уві сні бачить айсберги?

Як застосування пестливих слів, таких як *вовчику, лизунчик, Сіроманчику*, які одночасно є звертаннями, характеризують хлопчика?

Чому автор, описуючи вовка, неодноразово застосовує слово «старий» і похідні від нього, такі як: *старим голосом, на старість, старими грудьми*?

Якими словами автор передає стан Сашка, коли той дізнається, що на вовка влаштовується полювання?

Чому під час вибору на базарі собак автор говорить про Чепіжного, що той «поніс свою обурену душу», а не, приміром, «пішов обурений» або «обурився»?

Чому події повісті переважно відбуваються поблизу людського житла?

Чому Сіроманця принесли саме до кузні, а не в якесь інше місце?

Як ви поясните фрази: «падав тихий впокоєний сніг», «його [Чепіжного] буряковий кулак грізно здіймався над фланелевими снігами»? Чому сніг був «впокоєний», а сніги – «фланелеві»?

У кузні мають знаходитися предмети, необхідні для ковальської справи: молоток, горно, ковадло. Чому автор, однак, перераховує ці предмети? Про що це свідчить?

Чому вовка рятує саме дитина?

Чому вовк, на протигагу тому, що говорить Сашко, – «кидайся прожогом, напролом», – «поволенки йшов», «знехотя перескочив через Чепіжного»?

Чому автор неодноразово зазначає, що Сашко обнімав Сіроманця за шию?

Льотчики врятували вовка, Андрійко піклується про нього. Однак чому вовк засумував? Чому він згадає Сашка?

Що змушує вовка повернутися в Сашкове село?

Чому Сашко, який постійно ховав вовка від Чепіжного, першим повідомляє йому про спасіння вовка?

Чому життя вовка в лісі автор частіше подає під вечір або вночі, рідко вдень, а на полігоні – навпаки?

Чому вовк, який ховався від Чепіжного, приходиться саме до його хати, шукаючи смерть? Чому саме від його руки хотів загинути?

Що сталося з вовком у кінці твору? Чому автор поетично змальовує його смерть?

Як ви розумієте фразу «синє небо переходило в небеса»? Про що вона свідчить? Поясніть, у чому полягає різниця між словами «небо» і «небеса»?

Як ви поясните часті повтори у творі?

Як змінюються кольори у творі? Як вони передають внутрішній стан, настрої, почуття героїв, читача?

Чому у творі досить часто вживаються відтінки сірого кольору?

Дослідіть застосування відтінків сірого кольору в тексті та доведіть, як вони пов'язані з психологічним станом героїв.

Чому у творі застосовуються приклади олюднення природи? Про що це свідчить? Знайдіть приклади олюднення та схарактеризуйте їх.

Для читання, опрацювання та детального аналізу пропонуємо такі уривки повісті:

«Вночі прийшла осінь... І згряя мовчечки лягала».

«Вечоріло... аж доки запах його нового товариша не ослаб у глибині темного листопадового вітру».

«Сашко задихався і зморився... Вовк слухав, поклавши морду на лапи, заплющив очі, задрімав».

«Повалило снігом... Сашко ще раз обійняв Сіроманця, той лизнув Сашкові руку, щоку...»

«Біда прийшла з неба... тільки-но ставав на свої вкрай знесилені лапи, як вітер здував його і робив своє».

«Вовк тяг Андрійка за комір... На його спині лежав Андрійко».

«Сіроманець прийшов у Сашкове село... Ти думаєш, що це нам уже і кінець з тобою?...»

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідивши повість М. Вінграновського «Сіроманець», можемо зробити висновки: автор виступає відстороненим споглядачем навколишнього, зосереджує увагу на природі; за героями залишає право вибору; використовує міфологічні, фольклорні елементи та поєднує їх з реальними подіями; в оповідь уводить сон, що є засобом перепочинку від реально існуючого світу; показує межову ситуацію існування людської, й насамперед дитячої, свідомості з ірреальністю; зосереджує увагу не на портретних описах героїв, а на їхній поведінці та вчинках; значне місце відводить деталі; події подає через зорові та слухові образи; зображення дійсності, й насамперед ставлення до природи, подає через індивідуально-психологічне сприйняття; короткі пейзажні замальовки дають можливість яскравіше побачити дійсність; застосовує значну кількість порівнянь для кращого сприйняття навколишнього світу; уводить часті повтори, що підсилюють психологізм твору; широко використовує семантику кольору; сприйняття навколишньої дійсності подає крізь призму свідомості дитини; застосовує принцип «зоопсихологічного міфологізму», що дає змогу побачити внутрішній світ звіра, зрозуміти його психологічний стан.

Предметом дослідження можуть бути кольори (сірий та його відтінки: *сизий лист ожини, Сіроманець, срібне паутиння, сіре повітря, димчасті очі, срібні сльози, срібна повітряна течія, сірий степ, сіре сонце*; синій – небо, океан; чорний – мотоцикл Чепіжного, причому кожного разу, як тільки автор згадає про мотоцикл, обов'язково зазначає його колір; буряковий – кулак Чепіжного; білий – *зуби вовчиць, білий глухий світ, білі айсберги, біла вода*, а також непряма вказівка на білий колір, коли говориться про сніг; червоно-чорне – сонце, можна дослідити, чому саме такого кольору); простір (село, ліс, яр – досить часто автор повторює саме це слово, тому доцільно буде дослідити його символічне значення; поле, болото, яма, базар у Києві, кузня, полігон, місто, а також слова, що є просторовими ознаками – *вночі, вечоріло, між вечором і*

нічю, ліс поночів, темно, темний вітер, темна кімната, темінь (усе темне, однак *світлий ліс*); елементи олюднення природи (*ліс тепло дрімав, сонний ліс тихо спав, дихнула весна, теплий погляд весни зупинився на снігах, ліс [...] поклав руку на серце і тихо благословляв журавлине крило, літо стало обома ногами на свій поріг, мрії степові кургани та інші*); фольклорні, й особливо казкові, мотиви (фольклорний – свист синиці, казковий – тричі свистить синиця, тричі Сашко бачить сон, тричі уві сні пропливають айсберги, бабця «*трьома ключами відмикає двері*», фольклорний: «*огнедишне око*» – щось страшне, загрозове, смертоносне, аналогія зі змієм; Пантаргюель – середньовічні розповіді про чортів, які носили таке ім'я; походження імені Сіроманець, вовк розмовляє, співає, плаче); прізвища (Шевчук, Побігайло, Чепіжний); образи-символи (осінь, айсберги, дощ, сніг – холод і холодність, самотність, смуток, самотність, біль, туга, спогади про минуле, голод; синиця, будяк – Сіроманець любив, як цвітуть будяки, Сашко відчуває у яру запах перецвілих будяків; ріка); міфологічні елементи (кузня та все, що з нею пов'язано – з метою викорінення диявольського духу жертву клали біля горна, в якому палав вогонь); зорові та слухові образи (значна кількість у творі); словосполучення, в яких поєднуються несумісні слова (*порожній осінній свист, тихенько кипів осінній дощ, сіре повітря* (не можна визначити колір), *темний вітер, низький туман*); вислови, що пов'язані зі словом «вовк» («*лишився ти сам, справді, як вовк*» – самотність, «*сіроманець я бідний нещасний*» – обідраний, подертий, «*скільки вовка не годуй...*» – невдячність; звириний інстинкт); зображення вовка в інших творах («Про вовка» Б. Житкова, «Вовченя із Бетпак-Дали» М. Зверева, «Біле Ікло» Джека Лондона, «Діанка і Томчик» О. Перовської, «Мага відводить зграю» С. Потєвського, «Таємнична скринька» М. Пришвіна, «Лобо – володар Куруппо», «Вінніпезький вовк» Е. Сетона-Томсона, «Вовченятко» Є. Чарушина та інші) та порівняння зображених звірів із Сіроманцем.

Література

1. Вінграновський М. С. Кінь на вечірній зорі: Повість для серед. та ст. шк. віку / М. С. Вінграновський / [Худож. В. С. Качальський]. – К.: Веселка, 1987. – 197 с.
2. Марко В. І вічна таїна слова / В. Марко. – Кіровоград, 1990. – С. 17.
3. Пригодій С. М. Літературний імпресіонізм в Україні та США: Типологія та національні особливості / С. М. Пригодій. – К.: Нора-прінт, 1998. – 312 с.
4. Стороженко Л. Г. Художні особливості повістярської спадщини М. Вінграновського / Л. Г. Стороженко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія. № 936. Вип. 61. – С. 147–151.
5. Трефяк Н. І. Синтез модерністських стильових ознак у прозі Миколи Вінграновського / Н. І. Трефяк. – К.: Магістеріум. Вип. 38. Літературознавчі студії. – С. 84–89. [Електронний ресурс]: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/soc_gum/Magisterium/Lit/2010_38/13_trefyak_ni.pdf.
6. Фащенко В. У глибинах людського буття / В. Фащенко. – К.: Дніпро, 1981. – 279 с.

Ирина Небеленчук. «И пульсирует венами прозрачными волчий мир». Изучение повести Н. Винграновского «Сироманец»

В статье рассматривается повесть Н. Винграновского «Сироманец», предлагаются пути работы над ней, методы её изучения в школе, раскрываются художественные особенности стиля писателя.

Ключевые слова: психологизм, поэтическая проза, мир людей, стиль писателя, художественная деталь, приём «точка зрения».

Iryna Nebelenchuk. «And pulsates veins transparent the wolfish world». Study of story M. Vingranovskogo «Siromanets»

In article is examined the story M. Vingranovskogo «Siromanets», the ways of prosecution are given of it, methods of its study at school, the artistic features of style of writer open up.

Keywords: psychologism, poetic prose, world of people, style of writer, artistic detail, a reception is a «point of view».